

Władysław Dominik DOWGIAŁŁO

Nowe stanowisko famenu w Podgórzu koło Iwanisk we wschodniej części Gór Świętokrzyskich

Podczas badań geologicznych we wschodniej części Gór Świętokrzyskich w Podgórzu koło Iwanisk (wschodnia część synkliny grocholicko-sobiekurowsko-piotrowskiej) natrafiono na nie notowane dotąd stanowisko famenu. Podgórze leży ok. 1,5 km na północ od Iwanisk, na lewym brzegu Koprzywianki, wzdłuż niewielkiego strumyka o przebiegu południkowym.

Dotychczasowe wiadomości dotyczące budowy geologicznej tego obszaru pochodzą z publikacji J. Samsonowicza (1917), H. Ozonkowej (1953, 1961) oraz I. Olkowicz-Paprockiej i H. Ozonkowej (1970). Szczegółowe badania (H. Ozonkowa, 1953, 1961) prowadzone były głównie w południowej części Podgórza, w dolinie Koprzywianki. Pozostała część obszaru, wobec braku naturalnych odsłoneń, została zinterpretowana na podstawie materiałów J. Samsonowicza (1917), który omawiane stanowisko określił jako żywet.

Badania geologiczne, prowadzone przez Oddział IG w Kielcach w latach 1968—1972, pozwoliły autorowi dokonać wielu obserwacji, umożliwiających rewizję niektórych dotychczasowych wydzielen stratygraficznych (W. D. Dowgiałło, 1972). Obserwacje powierzchniowe zostały wzbogacone nowymi odsłonięciami sztucznymi. Wstępne wydzielenie famenu, dokonane na podstawie danych litologicznych i paleontologicznych, zostało potwierdzone szczegółowym opracowaniem makrofauny przez H. Żakową i mikrofauny przez N. Nehring, za co składam Im serdeczne podziękowania.

Osady famenu w Podgórzu budują niewielkie południkowe wzniesienie, podkreślone od zachodu doliną wspomnianego strumyka, od południa natomiast łagodnym obniżeniem. Deniwelacja między najwyższym punktem wzniesienia a dnem doliny wynosi około 10 m. Cały obszar pokrywa różnej miąższości warstwa utworów czwartorzędowych złożona ze zwietrzliny wapieni dewońskich, rozmytej gliny zwałowej i lessu. Utwory famenu na powierzchni odsłaniają się jedynie we wcięciach dróg na południowo-zachodnim zboczu wzniesienia, gdzie tworzą cha-

rakterystyczne prozki utworzone z bardziej zwięzłych i odporniejszych na wietrzenie łupków wapiennych, przewarstwiających słabiej zespolone łupki margliste. Wychodnie te są jednak źle zachowane ze względu na silne, wtórne spękania warstw powierzchniowych.

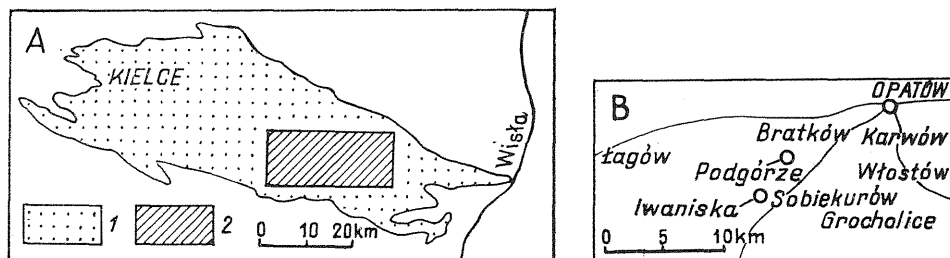

Fig. 1. Szkic sytuacyjny badanego obszaru
Showing the location of the area described

1 — zarys trzonu paleozoicznego; 2 — obszar przedstawiony na wycinku B
1 — outline of the Palaeozoic core; 2 — area presented in segment B

Podstawowy materiał wyjściowy do rozpoznania osadów famenu pochodzi z wyrobiska nr 1 (południowa część badanego obszaru) oraz ze studni — wyrobisko nr 2. Profil geologiczny tych odsłonień jest następujący:

Wyrobisko nr 1

Głębokość
w m

Opis litologiczny

0,0—0,4	Gleba gliniasto-piaszczysta barwy kremowożółtej z rumoszem wapieni marglistych oraz otoczków kwarcytu i granitu.
0,4—1,2	Wapień marglisty, łupkowy, słabo zwięzły i kruchy, jasnoszary, przewarstwiony wapieniami łupkowymi, drobnokrystalicznymi, zwięzłymi, barwy ciemnoszarej i ciemnej. Poprzecinane są one cienkimi, nieregularnie rozszanymi żyłkami kalcytu. Kalcyt tworzy na powierzchni warstw naskorupienia lub drobne szczoteczki. Liczne i różnokierunkowe spękania warstw wskazują na duże zaangażowanie tektoniczne. Bieg i upad warstw wynosi 125°/15°S. Wśród bogatej fauny w wapieniach marglistych wyróżniono małże: <i>Posidonia (Karadjalia) venustiformis</i> Sadikov, <i>Posidonia (Karadjalia) venusta</i> Münster oraz konodonty: <i>Apathognathus inversus</i> Sannemann, <i>Ellisonia</i> sp., <i>Hindeodella</i> sp., <i>Nothognathella sublaevis</i> Sannemann, <i>Nothognathella? abnormis</i> Branson et Mehl, <i>Ozarkodina (elegans)</i> Stauffer, <i>Ozarkodina regularis</i> Branson et Mehl, <i>Ozarkodina homoarcuata?</i> Helms, <i>Ozarkodina</i> sp., <i>Palmatolepis glabra glabra</i> Ulrich et Bassler, <i>Palmatolepis minuta minuta</i> Branson et Mehl, <i>Palmatolepis cf. regularis</i> Cooper, <i>Polygnatus</i> sp.

Wyrobisisko nr 2

Głębokość

w m

0,0—3,0 Less.

3,0—4,0 Piasek różnoziarnisty z okruchami wapieni, piaskowców i granitów.

4,0—9,0 Margle, łupki wapienno-margliste, słabo związane, kruche i rozsypliwe, barwy ciemnej i ciemnobrązowej z fauną reprezentowaną przez małże: *Posidonia (Karadjalia) venustiformis* Sadikov, *Posidonia (Karadjalia) venusta* Münster, *Lingula* cf. *lagoviensis* Gürich, *Lingula* sp., *Torynifer* sp., *Orbiculoidea* sp. oraz konodonty: *Palmatolepis circularis* Szulczewski, *Palmatolepis minuta minuta* Branson et Mehl, *Palmatolepis planus* Sannemann, *Palmatolepis? tenuipunctata* Sannemann.

Opis litologiczny

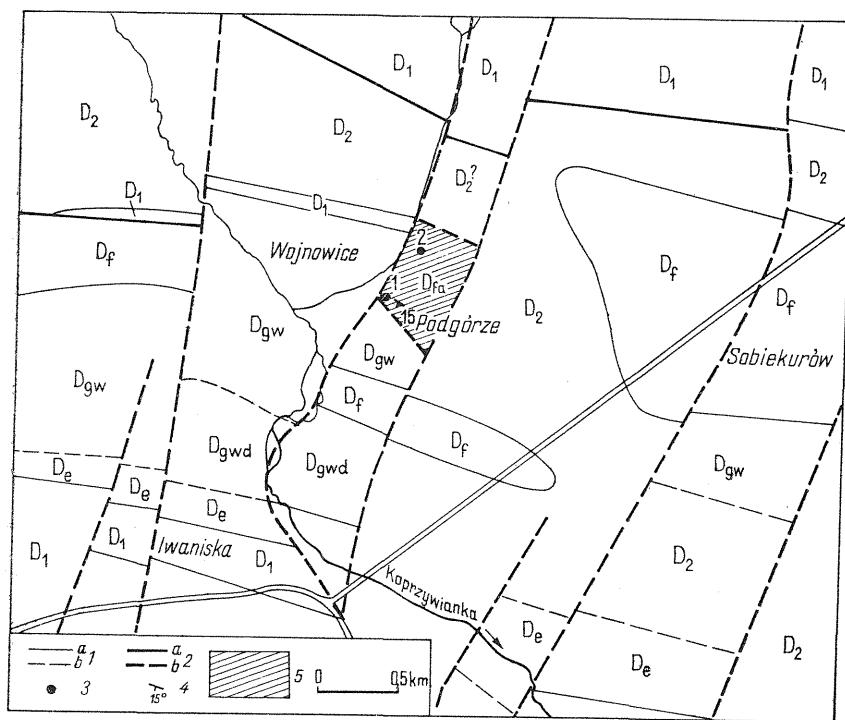

Fig. 2. Mapa geologiczna Podgórze i okolic

Geological map of Podgórze and its vicinity

D₁ — dewon dolny; D₂ — dewon środkowy; D_e — eifel; D_{gd} — żywet — wapień i dolomity; D_{gw} — żywet — wapień; D_f — fran; D_{fa} — famen; 1 — granice wydzielon: a — stwierdzone, b — przypuszczalne; 2 — uskoki: a — stwierdzone, b — przypuszczalne; 3 — wyrobiska; 4 — bieg i upad warstw; 5 — osady famenu w Podgórzu

D₁ — Lower Devonian; D₂ — Middle Devonian; D_e — Eifelian; D_{gd} — Givetian — limestones and dolomites; D_{gw} — Givetian — limestones; D_f — Frasnian, D_{fa} — Famennian; 1 — boundaries of subdivisions: a — ascertained, b — probable; 2 — faults: a — ascertained, b — probable; 3 — excavations; 4 — strike and dip of beds; 5 — Famennian deposits at Podgórze

W licznych wyrobiskach na zachodnim zboczu i w szczytowej partii wzniesienia stwierdzono występowanie wapieni płytowych, miejscami łupkowych, droбноziarnistych, barwy ciemnej, w których nie napotkano fauny.

Wymieniony zespół faunistyczny reprezentowany jest jedynie przez formy charakterystyczne dla famenu dolnego. Brak jest natomiast przedstawicieli górnofameńskich.

Występowanie utworów dolnofameńskich w Podgórzu uzupełnia częściowo lukę w rozpoznaniu dewonu wschodniej części synklinorium kielecko-łagowskiego. Ogólnie zaznacza się tendencja do obniżania się osi tej struktury ze wschodu na zachód, co uwidacznia się pojawianiem coraz to młodszych ogniw osadów paleozoicznych w kierunku zachodnim. I tak w północnej części synklinorium, w synklinie karwowsko-żernickiej (rejon Karwowa), występują osady franu i famenu dolnego, natomiast w części zachodniej synklinorium, w Bratkowie, występuje famen górny. W podobny sposób ułożone są utwory w południowej części synklinorium kielecko-łagowskiego, tj. w synklinie grocholiczko-sobiekurowsko-piotrowskiej. Ze wschodu na zachód występują tu kolejno osady żywetu, franu, omawianego famenu dolnego, famenu górnego (rejon Janczyc) i wreszcie karbonu dolnego (rejon Piotrowa).

Synklinorium kielecko-łagowskie położone jest w strefie intensywnych deformacji waryscyjskich. Jego fałdy są wąskie i asymetryczne, często obalone i nasunięte na południe. Duże znaczenie w budowie tej części Gór Świętokrzyskich obok zafałdowań mają dyslokacje poprzeczne i podłużne, nadające badanemu obszarowi typ tektoniki dysjunktywnej. Znajduje to wyraz w dużym zróżnicowaniu osadów występujących w oderwanych od siebie blokach. Osady famenu w Podgórzu leżą w bloku ograniczonym od zachodu i południa dyslokacjami — przebiegającymi w osiach dolin — wzdłuż których kontaktują z wapieniami żywetu. Nie wyjaśniony jest przebieg granic północnej i wschodniej, których prześledzenie uniemożliwia wielometrowej miąższości nadkład osadów czwartorzędowych.

Szczegółowsze opracowanie famenu z Podgórza będzie możliwe po wykonaniu szybików lub wierceń pozwalających na uzyskanie pełnego profilu tych utworów, a w szczególności profilu margli i wapieni marglistych bogatych w szczątki organiczne.

Zakład Geologii Inżynierskiej
Instytutu Geologicznego
Warszawa, ul. Rakowiecka 4
Nadesłano dnia 2 lipca 1975 r.

PIŚMIENNICTWO

- DOWGIAŁŁO W. D. (1972) — Dewon środkowy między Włostowem a Iwaniskami. Kwart. geol., 16, p. 1084—1085, nr 4. Warszawa.
- OLKOWICZ-PAPROCKA I., OZONKOWA H. (1970) — Rozwój litologiczny dewonu wschodniej części Gór Świętokrzyskich. Kwart. geol., 14, p. 664—675, nr 4. Warszawa.

- OZONKOWA H. (1953) — Opracowanie stratygrafii wschodniego zbocza Pokrzywianki. Arch. Inst. Geol. (maszynopis). Warszawa.
- OZONKOWA H. (1961) — Dewon w profilu Iwaniska — Piskrzyn (Góry Świętokrzyskie). Roczn. Pol. Tow. Geol., 31, p. 85—102, z. 1. Kraków.
- SAMSONOWICZ J. (1917) — Utwory dewońskie wschodniej części Gór Świętokrzyskich. Pr. TNW, nr 20. Warszawa.

Владислав Доминик ДОВГЯЛЛО

**НОВОЕ ЗАЛЕГАНИЕ ФАМЕНА В ПОДГУЖЕ ОКОЛО ИВАНИСК
В ВОСТОЧНОЙ ЧАСТИ СВЕНТОКШИСКИХ ГОР**

Резюме

Во время картографических работ, проводившихся на востоке Свентокшиских гор, было встречено неизвестное до сих пор залегание нижнего фамена в Подгуже около Иваниск. Он представлен известняками, мергелистыми известняками и мергелями с большим количеством пелеципод и конодонт.

Наличие фамена в этом районе является результатом поднятия оси восточной части келецко-лаговского синклинория с востока на запад. Это поднятие проявляется появлением все более молодых палеозойских отложений в направлении с востока на запад.

Władysław Dominik DOWGIAŁŁO

**A NEW SITE OF FAMENNIAN DEPOSITS AT PODGÓRZE,
NEAR IWANISKA, IN THE EASTERN PART OF THE
GÓRY ŚWIĘTOKRZYSKIE**

Summary

A new site of the Lower Famennian at Podgórze, near Iwaniska, was encountered in the course of mapping work. The Lower Famennian is developed in the form of limestones, marly limestones, and marls, with rich pelecypod and conodont fauna.

The occurrence of Famennian sediments in this area is due to the fact that the axis of the eastern part of the Kielce — Łagów Synclinorium had been elevated. A symptom of this is the appearance of younger and younger Palaeozoic deposits from the east to the west.